Helena Glavaš, University of Zagreb, Croatia

Postkolonijalni angolski roman: Luanda, Lisboa, Paraíso

Almeida, Djaimilia Pereira de. Luanda, Lisboa, Paraíso. Lisabon, 2018. pp. 229.

Krah europskih prekomorskih carstava, a s njime ujedno i procesi dekolonizacije, koji su često bili vođeni oružanim sukobima i pobunama, donosio je u Europu tijekom 60-ih, 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća, kako navodi Calafate de Ribeiro (1), važne tokove stanovništva: povratnike, bivše borce kolonijalnih ratova, bivše kolonizatore, bivše kolonizirane, izbjeglice iz građanskih ratova te imigrante.

Knjiga Djaimilie Pereire de Almeide, Luanda, Lisboa, Paraíso (2018.), osvojila je nagradu Oceanos 2019., a njome se u Portugalu reafirmira, prema Margaridi Calafate de Ribeiro (1), književna linija europskog dometa, nasljednik identiteta kolonijalnih procesa – afropean u anglosaksonskoj verziji ovog nasljeđa – ili afropolitan[1] u francuskoj verziji, koji svoj kontinuitet traži u Europi današnjice.

Luanda, Lisboa, Paraíso (2018.) opisuje putovanje Angolca Cartole de Souse i njegova sina Aquilesa iz Luande u postkolonijalni Lisabon 80-ih godina kako bi sina podvrgnuli liječenjima zbog njegove defektne pete. Nakon neovisnosti kolonija portugalska metropola prima afričke imigrante u perifernim četvrtima, od kojih Paraíso, posljednji toponim u naslovu, u isto vrijeme predstavlja „i stvarnost i metaforu" (Calafate de Ribeiro 2). Naime, u romanu Luanda, Lisboa, Paraíso (2018.) Paraíso, čije je ime, ironično, u suprotnosti s nejednakostima i bijedom koje karakteriziraju ovo mjesto, periferija je koja prikazuje tisuće afričkih podanika, nasljednika kolonijalnih procesa, koji poput Cartole marširaju naslijepo u Metropolu koja ih marginalizira. Putovanje pokreće niz snova, od rješavanja zdravstvenog problema Cartolina sina pa sve do iluzije da će pronaći Lisabon u kojem će ga dočekati poput Portugalca; no u Portugalu ga nije čekalo ništa. Cartola se osjećao

eISSN 1847-7755; doi: 10.15291/sic/1.13.lc.6

izgubljeno, Metropola nije bila onakva kakvom ju je zamišljao: „Sletio je u Lisabon, međutim, grad nije bio onakav kakav je planirao. Ništa nije bilo blizu ničemu niti je bilo tako impozantno kao na razglednicama iz prošlosti" (Almeida 37).[2] Kao i mnogi od onih koji su iz bivših portugalskih kolonija došli iz zdravstvenih razloga, otac i sin vjerovali su da će to biti privremeni izlet i da će biti primljeni kao pravi portugalski državljani. Međutim, u glavnom gradu na vlastitoj koži doživljavaju predrasudu da su imigranti iz bivše kolonije, dok im je povratak u Angolu sve udaljeniji. U Luandi ostala je nepomična majka Glória, povjerena na brigu Justini, kćeri bračnog para.

Za Cartolu i Aquilesa Lisabon je bio san, novi početak, ali stvarnost koja ih okružuje po dolasku u Portugal pokazuje da očekivanje o bivšoj Metropoli nije bilo ništa više od privida. Putovanje oca i sina predstavlja put mnogih Afrikanaca u kontekstu postkolonizacije. Naime, zbog ratova i ekonomske situacije svojih zemalja, što je posljedica dekolonizacijskih procesa, mnogi Afrikanci odlaze u Portugal u potrazi za obećanom zemljom, gdje pronalaze svoj dom u perifernim četvrtima i postaju dio mase koja radi teške građevinske poslove. Aquiles tako navršava 18 godina, a nade za ozdravljenjem bivaju sve manje stvarne. Otac i sin zadužuju se te dijele nesreću drugih. Počinju raditi teške fizičke građevinske poslove i sele se u Paraíso, siromašnu četvrt u kojoj su higijenski uvjeti iznimno loši.

Cartolin život u toj luzitanskoj obećanoj zemlji na svakom mu koraku otkriva, prema riječima Calafate de Ribeiro (4), izopačenost procesa asimilacije. Naime, ono što je povezivalo Cartolu de Sousu s Portugalom bila je samo fantazija. Međutim, ono što je zaista postojalo bila je stvarnost koja ga je protjerala iz Angole i potvrda njegova podređenog stanja, bilo zbog mjesta u kojem je na kraju živio – periferije zvane Paraíso – ili zbog obezvređivanja njegovih profesionalnih kvaliteta i iskorištavanja crnog stanovništva kao radne snage. Zbog njihove etičke pripadnosti i ekonomskog stanja na Cartolu i Aquilesa nije se gledalo kao na Portugalce, već kao na prosjake, leševe, ljudski otpad. U Metropoli otac i sin ne nailaze na odobravanje, nego pronalaze samo frustraciju i bespomoćnost te ih se marginalizira. Doživljavaju diskriminaciju i nepripadanje. Osim marginalizacije Afrikanaca koji dolaze u Metropolu u nadi za boljim životom roman prikazuje neispunjenje snova tolikih milijuna ljudi, tolikih očekivanja, tolikih iluzija – koje se ruše kao kula od karata. Ovu grubost ublažavaju kratki trenuci nježnosti i ljubavi prisutni u pismima i telefonskim pozivima koje su svaka četiri tjedna razmjenjivali Cartola i supruga Glória te prijateljstvo koje ga je

povezivalo s konobarom Pepeom i Iurijem, dječakom iz Paraísa, četvrti u kojoj su preživljavali. Kako su se ta prijateljstva razvijala, nada je oživljavala.

Naslov romana Luanda, Lisboa, Paraíso slijed je mjesta i prostora u životu oca i sina, od Luande u kojoj su živjeli do Paraísa, izmišljene sirotinjske četvrti na Južnoj obali, prolazeći kroz Lisabon, gdje žive u pansionu dok Aquiles odlazi na liječenja. Ta „mapa" mjesta predstavljena je iz perspektive glavnih junaka, iz njihovih susreta, diskriminacije kojoj su podlegli, kao i pokušaja prevladavanje iste te potrage za pripadanjem. Knjigu je moguće podijeliti na dijelove u Luandi i Lisabonu: u dijelu o Luandi možemo prepoznati boje, zvukove, mirise i živost koje nudi dom, no u trenutku kada stignu u Europu, ton knjige potpuno se mijenja: tužan je, tmuran i bolan.

Luanda, Lisboa, Paraíso (2018.) priča je koja govori o putovanju i potrazi asimilanta,[3] tj. prilagođenika, za propalim Carstvom. Ono što je trebalo biti brzo putovanje, pokazalo se trajnim i bolnim iskustvom, u kojem su nada i želja za izlječenjem motivirale Cartolu da napusti domovinu, a prikazalo se teško stanje afričkih imigranata u Europi. Ono što je izgledalo kao mogućnost da se počne ispočetka, na kraju postaje okrutni portret nejednakosti, nedostatka mogućnosti i svakodnevnog izazova u borbi za opstanak i dostojanstvo u udaljenoj zemlji.

U središtu ovog književnog djela autorice Djaimilie Pereire de Almeide jesu „žive i ljudske ruševine carstva" (Calafate de Ribeiro 5), koje se više ne temelje na liku povratnika ni bivšeg borca, već, kako navodi Calafate de Ribeiro (5), najsloženije figure kolonijalizma, prilagođenika koji je po prvi put u portugalskoj književnosti u središtu naracije, što ovaj roman čini specifičnim. Naime, priča se usredotočuje na ovog lika, asimiliranog pojedinca, inače vrlo zastupljenog u portugalskom kolonijalnom imaginariju, ali vrlo malo obrađenog u portugalskoj književnosti. Kao što primjećujemo u romanu, ne pratimo život bivšeg borca u kolonijalnim ratovima ni povratnika[4] koji se iz bivših kolonija vraća u Metropolu s nadom za boljim životom, već svjedočimo procesu prilagođavanja pojedinca afričkog podrijetla novom, europskom okruženju. Naime, na svom putu Cartola i Aquiles gotovo nesvjesni napuštaju velik dio svoje kulture te „upijaju" drugi način života, koji ih pak tjera da zaborave značajan dio svoje primarne afričke kulture. Ta nova kultura ne približava ih pojedincima toga grada, kao što se moglo očekivati, već ih stavlja u granični prostor dvaju društava – afričkog i europskog, odnosno angolskog i portugalskog.

S romanom Luanda, Lisboa, Paraíso angolska književnica tako istražuje postkolonijalnu dijasporu te isprepliće teme kao što su imigracija, identitet, rasizam i marginalizacija. Ova se priča usredotočuje na hitna pitanja i osuđuje ih, dopuštajući nam da kritički sagledamo migraciju Angole i nesigurnost i razočaranje koje Portugal nudi tim istim imigrantima.

Bibliografija

Almeida, Djaimilia Pereira de. Luanda, Lisboa, Paraíso. Companhia das Letras, 2018.

Balakrishnan, Sarah. „Afropolitanism and the End of Black Nationalism". Routledge International Handbook of Cosmopolitanism Studies, prir. Gerard Delanty, Routledge, 2018, str. 575–85.

„Retornado". Dicionário Infopédia da Língua Portuguesa, Infopédia. www.infopedia.pt/dicionarios/lingua-portuguesa/retornado. Pristupljeno 17. srpnja 2022.

Ribeiro, Margarida Calafate de. „Luanda, Lisboa, Paraíso?" Memoirs. Conselho Europeu de Investigação, 2019, str. 1–6.

Selasi, Taiye. „Bye-Bye Babar". The LIP Magazine, 3. ožujka 2005., thelip.robertsharp.co.uk/2005/03/03/bye-bye-barbar/. Pristupljeno 17. srpnja 2022.

[1] Francuski afropolitan ili portugalski afropolita odnosi se na pojedinca afričkih korijena, a hibridnog identiteta, prema književnici Taiye Selasi („Bye-Bye Babar"). Isto tako postoji i portugalski termin afropolitanismo, koji bismo mogli prevesti na hrvatski kao „afropolitizam", sljedeći model termina „kozmopolitizam". Izraz se odnosi na afro-kozmopolitski etos nadilazeći nacionalne razlike u stvaranju višerasnih zajednica (Balakrishnan 575).

[2] Vlastiti prijevod recenzentice, s obzirom da još ne postoji službeni hrvatski prijevod knjige.

[3] Riječ „asimilant" mogli bismo prevesti i kao „prilagođenik", budući da dolazi od riječi „asimilacija", koja označava proces prilagođavanja pojedinca novom okruženju.

[4] Iseljenik koji se – nakon što je emigrirao u portugalska prekomorska područja ili kao potomak emigranata na tim teritorijima – vratio u Portugal. Osobito nakon neovisnosti tih istih teritorija, tj. nakon Revolucije karanfila (Revolução dos Cravos), koja se odvila 25. travnja 1974. godine. („Retornado")

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License